

**COMMON MOTIFS OF TRADITIONAL
LITERATURE IN “THE ROBBERS” AND “THE
EPIC OF KOROGHLU”**

**“Haydutlar” ve “Köroğlu Destanı” Ndaki Geleneksel Edebiyat
Unsurları**

İnci ARAS¹

Abstract

The main focus of this study is to compare the drama “The Robbers” by German playwright Friedrich Schiller which is one of the most celebrated works of German literature with “The Epic of Koroghlu” in Anatolian folk epic tradition. Things that make these two works comparable with each other are hard-hitting characters in good and noble souls. The idea behind the term “noble robber” in these two works is to reflect visible reality directly and to teach ethical values to readers by introducing them to catharsis. Furthermore, these works mirror from a realist perspective and narrate the events in chronological order. All these common properties demonstrate that these two works are part of the genre known as traditional literature. Therefore at the beginning of the study we focus on what we do mean by traditional literature and what are the characteristics of this literary type. After that, we analyze elements of traditional literature in five-act play “The Robbers” by Schiller reflecting behind the conflict between two brothers the concept of “robbery” in 19th century German history. Then, we examine relationship between “the Epic of Koroghlu” who was one of the noble robbers in Ottoman Empire at the end of the 16th century, and the literary perspective during the nineteenth century, basing upon concrete reality. This paper will examine common motifs in these two works belonging to the different cultures in light of comparative literature studies with text based approach. As conclusion, this study will show that these common motifs existing within traditional literature are universal.

Key words: Traditional literature, universal motif, Schiller, Köroğlu, epic

Öz

Bu çalışmanın izlek noktasında, Alman edebiyatının önde gelen dram yazarlarından Friedrich Schiller’ in Alman tiyatrosunun başyapıtı olarak görülen “Haydutlar” ı ile bir Anadolu halk hikâyesi olan “Köroğlu Destanı” yer almaktadır. İki eseri karşılaştırılabilir kılan ise iyi ve yüce bir ruha sahip, güçlü, tuttuğunu koparan soylu ana kahramanların mücadelesini ele almalarıdır. İki eserin odağındaki soylu eşkiya kavramının ardında görünür gerçeğin birebir yansıtılması ve okura katharsis etkisi ile etik ders verme amacı kendini belli etmektedir. Bunun yanı sıra insanlar arasındaki ortak tümellere ayna tutan bu eserler gerçekçi bir çizgiye sahiptir ve olayları kronolojik bir sırayla anlatmaktadır. Bütün bu ortak özellikler iki eserin geleneksel edebiyat çizgisinde olduğunu kanıtlamaktadır. Bu nedenle çalışmanın başında geleneksel edebiyatın ne olduğu ve hangi

¹ Öğretim Görevlisi Dr., Anadolu Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu

unsurları barındırdığı sorusu üzerinde durulacaktır. Ardından Schiller’ in beş perdelik drama eseri olan ve 19. Yüzyıl Almanya’sındaki eşkiyalık olgusunu Karl ve Franz Moor adlı iki kardeşin çatışması üzerinden yansıtan “Haydutlar” daki geleneksel edebiyat unsurlarına değinilecektir. Sonrasında 16. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşamış soylu bir eşkiya olan Köroğlu’ nun destanının, temeli somut gerçekliğe dayanan 19. yüzyıl geleneksel edebiyat anlayışı ile olan göbek bağı üzerinde durulacaktır. Böylece Biri Alman diğeri Türk edebiyatına ait olmak üzere iki farklı kültürün ürünü olan bu eserlerdeki ortak motifler karşılaştırmalı edebiyat bilimi kriterlerince metne bağlı inceleme yöntemi ile değerlendirilerek iki eserdeki geleneksel edebiyata özgü müşterek unsurlar karşılaştırılacaktır. Bunun sonucunda ise ele alınan iki eserdeki geleneksel edebiyata dair unsurların evrensel bir nitelik taşıdığı sonucuna ulaşılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: geleneksel edebiyat, evrensel motif, Schiller, Köroğlu, destan

Giriş

İki farklı kültürün ürünü olan Schiller’ in “Haydutlar” ının ve bir halk hikâyesi olan “Köroğlu Destanı”nın geleneksel edebiyata özgü benzer ve farklı motiflere yer vermesi, bu iki eserin karşılaştırmalı yöntem kapsamında metne bağlı inceleme yöntemi ile incelenmesini mümkün kılmaktadır. Eserlerin karşılaştırılmasında yararlanılan yöntemlerden biri olan karşılaştırmalı yöntem, farklı dildeki iki veya daha fazla eseri konu, düşünce veya biçim bakımından inceleyerek ortak, benzer ve farklı yönleri tespit etme ve bu farklılıkları yorumlama amacına yönelirken (bkz. Aytacı, 1997: 7), bir diğer yöntem olan metne bağlı eleştiri yönteminde yazarın veya içinde bulunulan dönemin ideolojisi, yazarın psikolojisi, biyografisi, ekonomik seviyesi, sosyal sınıfı ve dini göz ardı edilir, incelenecek olan metinden hareket ederek eser çözümlenir (bkz. Best, 1982: 574), iki eserdeki biçimsel ve içeriksel benzerlikler ve farklılıklar eserdeki alıntılarla ispatlanma yoluna gidilir.

Geleneksel edebiyattan izler taşıyan “Haydutlar” ve “Köroğlu Destanı” adlı eserlerin içeriksel düzlemde incelenmesine yönelik gerçekleştirilen bu çalışmada, öncelikle geleneksel edebiyata yönelik genel bilgi verilecek ve geleneksel edebiyata özgü unsurlar üzerinde durulacaktır. Daha sonra iki eserdeki geleneksel edebiyata özgü içeriksel unsurlar karşılaştırılarak ele alınacaktır. Bu çalışmanın sonucunda ise biri geleneksel Batı diğeri geleneksel Doğu edebiyatının ürünleri olmalarına karşın, iki eserde de aynı geleneksel unsurların işlendiği sonucuna ulaşılmaya çalışılacaktır.

Friedrich Schiller’ in kaleme aldığı ikişer ve beşer sahnelerden ibaret beş perdelik “Haydutlar” adlı drama eseri, coşkunculuk (Sturm und Drang) dönemine özgü klasik bir trajedinin kurgusuna sahiptir. 19. yüzyıl Almanya’ sına damgasını vuran eşkiyalık olgusunu yansıtan ve iyi ve kötünün karşı karşıya getirildiği eserde, Karl ve Franz Moor adlı birbirine zıt karakterlere sahip iki kardeşin çatışması ele alınır:

Siz daima onun için şöyle derdiniz: bu çocuğu alevlendiren, büyük ve güzel olan şeylerin cazibesine karşı son derece hassas yapan o ateşli ruhun... o saf ruhun gözlerine aksettirdiği dürüstlük... Onu herkesin ısrabı karşısında sevgi gözyaşlarına boğan şefkat ve merhamet hissi... Onu yüz asırlık meşelerin tepelerine tırmandıran, hendeklere, aşılmaz setlere, coşkun ırmaklara koşturan o erkekçe cür’ et [...] (Schiller, 1958: 7)

Franz’ın gözünden bu şekilde tasvir edilen ve “vücudu(nu) bir korse içinde sıkma(ya) ve irade(sini) kanunlarla sarma(ya)” itiraz eden ve “kartal uçuşlu olabilecekleri sümüklü böcek yürüyüşüne çeviren” “kanunların şimdiye kadar hiçbir büyük adam meydana getirme(diğine)”, hürriyetin ise “dev adamlar ve coşkun varlıklar yarattığı(na)” (Schiller, 1958: 19) inanan Karl, eserde entelektüel ve özgürlükçü bir karakter olarak karşımıza

çıkarken, Franz çıkarıcı, kıskanç, sevgisizlikten yakınan, duygudan yoksun bir karakter davranışı sergiler:

Teselli bul ihtiyar, artık bir daha onu bağrına basamayacaksın (...) Bir baba kalbinden, hatta tunçtan bağlarla bağlı bile olsa, evlat sevgisini koparmak için nerelere kadar gidebileceğini hala bilemezsem, zavallı bir acemi olmam lazım (...) Bu acı çok geçmeden ihtiyarı göçertir... Amalia' nın kalbinden de, hayatının yarısına mal olsa bile Karl'ın sevgisini çekip koparmalıyım [...] (Schiller, 1958: 13-14).

Babasının mirasının tek varisi olmak ve babasının yerine geçmek için kardeşi ile babasının mektuplaşmalarında hileye başvuran ve bu şekilde aralarına girerek Karl'ın mirastan pay almasını engelleyen, kardeşinin öldüğü yalanına babasını inandıran, kardeşinin nişanlısı Amalia' yı elinden almaya uğraşan Franz' ın eylemleri, özgür bir ruha ve erdemli bir karaktere sahip olan kardeşi Karl' ı yaşadığı haksızlıklar sonucunda öfkesinin esiri olan ve intikam peşinde koşan bir eşkiyaya dönüştürür:

Alçakça düzenbazlıklar!.. Gök ve cehennem! ... Katil, aşâğılık hile ve desiseleriyle haydutların en azılısı! Babamın gözünde onun tarafından lekelenmiş! Mektuplarımı değiştirmiş, benim ağzımdan sahte mektuplar yazmış! ... Hayatımın saadeti ahlaksızca, evet, ahlaksızca benden aşırıldı." (Schiller, 1958: 139)

"Benin sanatım onların bana ettiklerinin karşılığıdır... İntikam da mesleğimdir." (Schiller, 1958: 96) diyen Karl' ın ve "ana(sının) bağrından ilk evlat olarak" (Schiller, 1958: 14) çıkmamış olmaya isyan eden, ağabeyi Karl' ın üstünlükleri karşısında tabiata küsmekte kendini haklı gören ve hakkını hile ile bile olsa almaya and içen Franz' ın birbirlerine karşı giriştikleri bu mücadele ise baba Maximilian' ın ölümü, Franz' ın intiharı, Amalia' nın kendi isteği üzerine Karl tarafından öldürülmesi ve bütün bunların sonucunda Karl' ın kanunlara teslim olmaya karar vermesi ile sonlanır.

16. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında yaşamış hem bir halk ozanı hem de bir eşkiya olan Köroğlu adlı söylencesel bir kahramanın ele alındığı "Köroğlu Destanı" nda ise "Haydutlar" eserinde olduğu gibi devlete karşı gelmiş bir eşkiya söz konusudur. Adını ana karakterden alan destanda, ana karakter Köroğlu (Ruşen Ali) ve bir seyis olan babası Koca Ali' nin Bolu Beyi' ne karşı mücadelesi anlatılır. Bolu Beyi' nin Koca Ali' nin kendine armağan ettiği tayı beğenmemesi nedeniyle gözlerine mil çektirerek cezalandırması, köylülere zulmetmesi sonucunda sıradan bir delikanlı olan Köroğlu, intikam ve adalet arzusunu dizginleyemeyerek atıyla dağa çıkar:

Öyle bir yer yoktu ki Köroğlu'nun adı orada işitilmemiş olsun. Öyle bir han, öyle bir paşa yoktu ki Köroğlu'nun adı gelende yüreği titremesin. Öyle bir yiğit, öyle bir delikanlı yoktu ki Köroğlu'nun adı geçende yüreği kabarmasın (Öztürk, 2003: 34).

Bir zamanlar Bolu Beyi' nin zulümlerine boyun eğen sıradan bir köylü iken, dağları mesken tutan yiğit bir eşkiyaya dönüşür, babasının intikamını alır, hak ve adaletin koruyucusu ve kollayıcısı olur. "Anacığım, galiba paşalar, bezirgânlar beni burada çok kötülemişler; ama onlar benden korkmakta haklıdırlar. Çünkü benim varlığım onlar için

ölüm demektir. Ama artık sen benden niçin korkuyorsun?” (Öztürk, 2003: 46-47) Herkesin ününü işitip tutkun olduğu Köroğlu’ nun evinde gecelediği yaşlı bir kadına söylediği bu sözlerinden, paşalara ve beylere karşı halkın yanında savaştığı ve halkın ve mazlumların haklarının kollayıcısı olduğu anlaşılmaktadır.

“Haydutlar” ve “Köroğlu Destanı” ndaki Geleneksel Edebiyat Unsurları

Somut bir olayı mantıksal bir bağlamda neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde yansıtmaya yönelik 19. yüzyıl geleneksel romanının dikkat çeken ve 20. yüzyılda gelişen ve dış dünyanın silinerek bireyin ön plana çıktığı, grotesk unsurlarla ve çelişkilerle süslenmiş modern edebiyattan ayrılan özelliği gerçekçi bir çizgiye sahip oluşu ve bir başlangıcı ve bitişi olan olayları kronolojik bir sırayla yansıtmadır. Temeli mutlak ve somut gerçekliğe dayanan 19. yüzyıl geleneksel edebiyat anlayışının içinde bulunulan dönemi bire bir yansıtmaya bu bağlamda şaşırtıcı değildir. Tabiat kavramı çerçevesinde sadece ağaçları, dağları, kırları kasetmek yerine görünenin altında yatan gerçekliğe, özellikle insan davranışlarına, geleneklerine ve uygarlığa yönelik sanat, insanlar arasındaki ortak tümelleri kapsayan genel-tabiatı yansıtmaya işlevine sahiptir (bkz. Moran, 1981: 22-23). Görünür gerçekliğin yani dış dünyanın birebir yansıtıldığı bu edebiyat türünün ereği ise hedef kitle olan okurun “acıma ve korku duygularını uyandırmak suretiyle bu duygularından arınması” (Aristoteles, 1963) anlamına gelen katharsis ile etik olarak ders almasıdır. Mücadeleci ve erdem sahibi bir karakterin ana kahraman rolü üstlendiği, iyilerin ödüllendirilmesiyle, kötülerin ise cezalandırılmasıyla sonlanan ve bütün olan bitenin güçlü bir tanrısal anlatıcı tarafından aktarıldığı bu tür anlatılar toplumsal mesaj verme kaygısı gütmektedir.

“Haydutlar” ve “Köroğlu Destanı” na yakından bakıldığında soylu eşkiya motifinin temel alındığı dikkat çekmektedir. İki eserde de birer kanun kaçağı olarak karşımıza çıkan fakat halkın gözünde soylu birer eşkiya portresi çizen Karl ve Köroğlu’ nun birbirleriyle ortak noktası ise yiğitlik ve dürüstlüklerinin yanı sıra halkın desteğini de kazanmalarıdır. Kanunlara karşı gelerek dağlara çıkan, yollar kesen, kervanlar vuran, zenginden alıp fakire veren bu ana karakterlerin kanun karşıtı eylemleri halk için birer yiğitlik örneği teşkil etmektedir:

İnsanlıktan medet umduğum zaman, insanlar benden insanlığı esirgediler;
o halde insanlığa sevgi ve saygı, çekil! Benden uzak ol!... Artık benim babam
yok, benim aşkım yok, bir zamanlar benim için aziz ve sevgili olanları, kan
ve ölüm bana unutturacak!... (Schiller, 1958: 37)

İnsanları “sahtekâr, ikiyüzlü, timsah soyu” (Schiller, 1958: 35) olarak gören ve “güven ve inançla teslim olmaya karşı hiç merhamet” (Schiller, 1958: 35) olmadığına birebir tanık olan Karl’ ın dizginlenemez öfkesine yenik düşerek ve şiddete başvurarak yeni bir dünya yaratma umutları, zalimlerin zulümlerine karşı koruyuculuk görevi üstlenip dağlara çıkan Köroğlu’ nun dünyaya adalet getirme arzusuna benzemektedir:

Kul deyi ben kulun boynun vururlar,

Kulların önünde giden okum ben.

Haklının önünde eğilirim her daim,

Adaletsiz ile ilişkide yokum ben.

(Öztürk, 2003: 117)

Görüldüğü gibi gerek Karl gerek Köroğlu suç işlediği için dağa çıkan eşkiyalardan farklı olarak, haksızlıkların mağduru oldukları için dağa çıkan ve adalet dağıtan birer eşkiya olarak karşımıza çıkmaktadır:

O bizim gibi çapulculuk etmek için öldürmüyor, eline bol para geçince artık ona ehemmiyet bile vermiyor hatta yağmadan elde edilen paranın kendi payı olan üçte birini yetimlere dağıtıyor veya istidatlı gençlere tahsillere devam edebilmeleri için veriyor. Fakat hayvan derisini yüzer gibi köylülerini yüzmek isteyen bir çiftlik sahibi asilzadeyi hacamat etmek veya kanunları para gibi kalıplaştıran ve rüşvetle adaletin gözlerini bağlayan, sırma şeritli bir düzenbaz veya o ayarda bir efendiyi son meteliğine kadar soymak bahis konusu olunca o zaman benim yığıdım kendini tam kıvamında hissediyor ve hakiki bir şeytan gibi hareket ediyor (Schiller, 1958: 76-77).

Bu bağlamda Karl ve Köroğlu' nun Hobsbawm' in "halka zulmeden toprak sahiplerinin düşmanı" olan ve "adaletin kaynağı" (Moran, 1994: 80) olarak görülen soylu eşkiya tanımlamasına uydukları görülmektedir.

Asil bir aileden gelen ve babası Moor kontu olan Karl' ın, kardeşinin çeşitli entrikaları sonucunda babasını, kardeşini ve bütün insanlığı kendine düşman olarak görüp arkadaşlarının haydut çetesine katılmasına karşın, yoksul bir köylü aileden gelen Köroğlu'nun, babasının gözlerine mil çektiren Bolu Beyi'nin zulümlerine karşı dağa çıkması bu iki soylu eşkiyayı birbirinden ayırmaktadır:

Günün birinde, büyük, nüfuzlu, değerli bir adam olarak burada yaşayacaktın... Amalia' dan doğacak yavrularda, kendi çocukluğunu bir kere daha burada yaşayacaktın... Burada! ... Hain düşman bunu istemedi (Schiller, 1958: 122).

Oğlun senin öcünü yerde koymaz baba! Şimdi Hasan Han benim karşıma çıksın bakalım, nasıl çıkacak (Öztürk, 2003: 12-13).

İki eserdeki ana karakterler iyi ve yüce bir ruha sahip, güçlü, tuttuğunu koparan, değerlerine bağlı ve herkesi kendilerine hayran bırakan birer olumlu kahraman olarak yansıtılmaktadır:

Evlad, ay geçer, yıl geçer, senin adın doğudan batıya, bütün dünyada meşhur olur. O köpükten senin kollarına kuvvet, özüne şairlik verildi. Bir de senin sesine, narana öyle bir kuvvet gelecek ki, İsrail'in suru onun yanında sinek vızıltısı sayılır. Beyler, hanlari paşalar senin adını duyunca diz çökecekler. Mesri kılıç senin belinde, sen Kırat'ın belinde, kendin de bu Çenlibel'de oldukça kimse seni yenemez (Öztürk, 2003: 24).

Babası tarafından dile getirilen Köroğlu' nun bu üstün özelliklerine Karl' da ve onun lideri olduğu haydutlar çetesinde de rastlanmaktadır. Kanun önünde suçlu birer eşkiya olan Karl ve çetesini, babasının ölümünden sonra hile ile hapse gönderilen, sevgilisi elinden alınan "hayatının bütün ümitlerinin yıkıldığına" (Schiller, 1958: 113) şahit olan ve bunun sonucunda otuz millik yoldan Karl' ın çetesine katılmak için gelen yirmi dört yaşındaki

Bohemyalı bir asilzade olan Kosinsky’ nin ve halkın gözünde birer yiğitlik örneği teşkil etmektedir:

Ben, ölüme göz kırpmadan bakan, tehlikeye, alışık bir yılan gibi etrafında oynamasına müsaade eden, hürriyete şan ve şereften fazla değer veren, adı yalnız fakirlere ve zavallılara hoş gelen, cesurları titreten, müstebitlerin benzini sarartan yiğitleri arıyorum (Schiller, 1958: 112).

Köroğlu ve Karl’ ın bu üstün özelliklerine ve dillere destan olan kahramanlıklarına üstün geleneksel edebiyatın üstün insani özelliklere sahip ana kahramanlarında da rastlanmaktadır.

İki eserdeki geleneksel edebiyata özgü bir başka motif ise iki zıt ahlaki değer yargısı olan iyi-kötü çatışmasıdır. “Babamı benim kadar çok sevebilecek bir evlat yaratılmamıştır; bin canım olsaydı onun uğruna verebilirdim” (Schiller, 1958: 36). “Haydutlar” da olumlu ana kahraman olarak karşımıza çıkan duygusal ve yüce ruhlu Karl’ ın karşısında aykırı karakterdeki kardeşi Franz yer alır. Salt aklın egemenliğine hapsolmuş, duygudan ve ahlaki değerlerden yoksun, egoistliğe varacak derecede materyalist olan Franz, güç ve iktidar uğruna babası ve ağabeyi Karl’ dan kurtulmaya çalışır (bkz. Wenzel, 1993), ağabeyini hile ile saf dışı bırakır, babasını ise “üç aydan beri tek bir güneş ışığı girmeyen, tek bir ılık rüzgar esintisi duyulmayan, bir tek dostun uğrağı olmayan, sadece vahşi kargaların öttüğü ve gece yarısı baykuşların uluduğu karanlık yeraltı kubbesin[de]” (Schiller, 1958: 158) ölüme terk eder.

İki kardeşin karakterleri arasındaki bu karşıtlığa dış görünüşlerinde de rastlanmaktadır ve Franz çirkin görünüşüyle Karl’ a zıtlık teşkil etmektedir:

[...] Tabiata küsmekte yerden göğe kadar hakkım var ve şerefime and içerim ki, bu hakkımı alacağım... (...) Neden tek evlat olmadım? Niçin beni böyle çirkin yarattı? Neden yalnız beni?.. Sanki doğduğum zaman, onun elinde küçük bir “artık” dan başka bir şey kalmamış gibi, bilhassa bu Lapon burunu?... Bu zenci arap ağzı?... Bu Hotantolu gözleri? Neden? Gerçekten her insan cinsinin en çirkin tarafını alarak bunlardan bir hamur yaptığına ve beni onunla şekillendirdiğine inanıyorum (...) Kardeşime (Karl’ a) tabii üstünlükler verip beni bunlardan mahrum etmek hakkını kim vermiş ona? [...]. (Schiller, 1958: 14)

İki kardeşin karakterleri arasındaki bu karşıtlığa dış görünüşlerinde de rastlanmasının ve iyi olan kahraman Karl’ ın güzel görünüşlü, kötü olan Franz’ ın çirkin görünüşlü olarak yansıtılmasının temeli de yine geleneksel edebiyata dayanmaktadır. Karl ve Franz arasındaki gerek karakterlerine gerek dış görünüşlerine ilişkin bu karşıtlığa “Köroğlu Destanı” nda rastlanmaktadır:

Kirat’ın üstünde, yiğitler yanda,
Dağları, taşları gezer Köroğlu.
Nerden açıklanıp nereye bakanda,
Dağları, taşları ezer Köroğlu (Öztürk, 2003: 83-84).

Gözlerini çıkartan Hasan Han' dan intikam almak için kendini yeterli güce kavuşturacak üç sihirli köpüğü içmeye pınara giden babasına eşlik eden ve babası yerine köpükleri içtiğinde yiğitlik, şairlik ve sonsuz güç kazanan, böylece babasının ve halkın intikamını almak için eşkiya olup beylerle, paşalarla savaşıyan Köroğlu da "Haydutlar" daki Karl gibi erdemli bir kişiliğe ve güçlülük, yenilmezlik gibi olumlu fiziksel özelliklere sahiptir ve bu bağlamda geleneksel edebiyatın ana kahraman özelliklerini yansıtan bir kahraman portresi çizmektedir.

Buna karşın "Haydular" eserinde olumsuz bir karakter olarak karşımıza çıkan Franz, "Köroğlu Destanı" nda Köroğlu' nun ömrü boyunca mücadele ettiği Bolu Beyi olarak kişileşir:

Eli bele koyup emrediyordun,
Köroğlu' yu tutan demler nic' oldu?
İkide bir asın kesin diyordun,
Köroğlu' yu tutan demler nic' oldu?

Diyordun zamane gidecek böyle,
Düşündün şeytanca fitne ve hile,
Bir ara attırıp basturdun göle,
Köroğlu' yu tutan demler nic' oldu? (Öztürk, 2003: 354-355)

Bolu Dağlarını mesken tutmuş, yol kesip kervan soyan, halka zulmeden, kendine çelimsiz at getirenleri gözünü kırpmadan öldürten ne dinden ne kanundan korkan Bolu Beyi' nin geleneksel edebiyatın olumsuz karşı kahraman tipi ile örtüştüğünü söylemek mümkündür.

Bunların yanı sıra iki eserdeki geleneksel edebiyatın sık işlenen motiflerinden biri olan baba sevgisine de değinmek gerekir. Karl' ın savaşta öldüğüne dair Franz'ın söylediği yalana inanan ve "o (Karl) beni öleceği ana kadar sevdi! Benim intikamımı almak için savaşa ve ölüme koştul!" (Schiller, 1958: 63) diyerek dövünen baba Moor' un gönlünde erdemli kişiliği ve gözü pekliğiyle taht kuran Karl için baba sevgisi yaşamında önemli bir yere sahip olmasına karşın -ki Franz' ın hilesi nedeniyle babasının sevgisini yitirince haydutlar çetesine katılır- kardeşi Franz için sadece bir mevki ifade etmektedir ve günün birinde babasının yerine geçmenin hayaliyle türlü hilelere başvurur:

Oğul (Franz) babayı bin defa çark işkenesine koydu, şişledi, işkence etti, derisini yüzdü. Bu kelimeler bana çok insani geliyor... Bu yapılanlardan cinayetin kendisi bile kızarır, yamyamlar ürperir, ezelden beri, şeytan bile bundan kötüsünü yapmamıştır... öz babasını, evlat... (Schiller, 1958: 161)

Babasının sevgisini yitirmesi sonucu haydutlar çetesine katılan Karl' da olduğu gibi, Köroğlu da gözlerine mil çektirilen babasının intikamını almak için dağlara çıkar. "Oğlun senin öcünü yerde koymaz baba! Şimdi Hasan Han benim karşıma çıksın bakalım, nasıl çıkacak" (Öztürk, 2003: 12-13). Karl ve Köroğlu tarafından ön planda tutulan baba

sevgisini bu bağlamda geleneksel edebiyatın ana kahramanları için önemli bir yere sahip olan aile sevgisi ile ilişkilendirmek mümkündür.

İki eserin ana karakterlerinin yaşadıkları haksızlıklar sonucu dağa sığınmaları bir başka motif olarak dikkat çekmektedir.

Pekâlâ, o halde yürüyelim! Ne ölümden ne de tehlikeden korkunuz, çünkü üzerimizde değişmez bir alın yazısı hüküm sürüyor. Herkes, zamanı gelince, ya yumuşak kuştüyü bir yastık üzerinde ya çarpışırken yahut da darağacında veya çarمیhta can verecek! Bizim akıbetimiz de bunlardan biri olacak! (Schiller, 1958: 38)

Bu şekilde etrafındaki arkadaşlarından bir haydutlar çetesi kurarak Bohemya ormanlarına yerleşen Karl' a benzer şekilde “at gibi sarp taşlıklardan kurşun gibi in(en), kartal gibi uç(an) (Öztürk, 2003: 16), ağacın dalına yapışsa onu kökünden çıkart(acak), öküzün boynuna yapışsa onu havaya kaldır(acak)” (Öztürk, 2003: 12) denli kuvvetli olan Köroğlu, etrafına toplanan “yiğit delikanlılarla” Çenlibel dağlarını mesken edinir. Ugradıkları haksızlıklara belli bir noktaya kadar tahammül eden bu iki ana karakterde ilkin kendini belli eden kader motifinin sonradan yerini birer direniş-başkaldırı motifine bırakması da geleneksel edebiyattan izler taşımaktadır.

Kendilerine göre geçerli sebepleri olsalar dahi, intikam uğruna girdikleri yolda- halkın gözünde yiğit olsalar bile- birer zalime dönüşen Karl' ın ve Köroğlu' nun hikâyeleri ise mutlu sona ulaşan kahramanlarınkinden farklıdır. Haydutluktan ve haydutken giriştiği eylemlerinden dolayı vicdan azabı duysa da çetesine bağlılık yemini ettiği için geri dönemeyen ve nişanlısı Amalia' yı öldüren Karl, insanlık adına mücadele ettiğini sanırken aslında kendi intikamının peşine düştüğünü anladığında vicdan azabı duyar ve adalete teslim olarak kendini cezalandırır:

Ah ne divane imişim ki, dünyayı korkuyla iyileştirebileceğimi ve kanunları kanunsuzlukla, anarşi ile koruyabileceğimi hayal etmişim! (...) Ben kendimi adalete teslim edeceğim. Buraya gelirken, on bir çocuklu bir zavallı gündelikçi ile konuştuğumu hatırlıyorum... Büyük haydudu sağ olarak getirene bin altın vaad edilmiş... Bu adama faydalı olabilirim. (Schiller, 1958:194, 195).

Kahramanlığı dillere destan olan Köroğlu için de aynı olmasa da benzer bir son söz konusudur ve Karl' da görülen vicdan motifi, Köroğlu' nda yerini “kuralları bilmemesi ya da bilse bile bilinçli olarak onlara karşı gelmesi sonucu topluma aykırı davranış göstermesi” (Silah, 2005: 323) sonucu ortaya çıkan toplumsal yabancılaşma ve “bireyin kendisi olmaktan çıkıp özünden uzaklaşması” (Simmel, 2009: 99) anlamına gelen kişisel yabancılaşma motifine bırakır.

Tutulur mecliste yiğidin yası,

İş görmez kılıcı, çelik libası,

Kurnazlık alemi, namert dünyası,

Ben mi kocamışım, yoksa zaman mı? (Öztürk, 2003: 460)

Tüfeğin kılıçla savaşmanın yerini aldığını gören ve “Tüfek çıktı, mertlik gitti” (Öztürk, 2003: 461) diyen Köroğlu, insanların yiğit şekilde savaşmak yerine birbirlerini haince arkadan vurmaya başladığı dünyada kendini yabancı hisseder ve eşkiyalıktan el etek çeker:

Mertlik işleyip bir zaman

Namerde çektiren aman,

Şimdi elif kaddi keman,

Düşkün Köroğlu benim, ben! (Öztürk, 2003: 465)

Görüldüğü gibi doğruluk uğruna aykırı yollara sapan, dünyanın düzenini değiştiremeyeceklerini anladıklarında artık çok geç kalmış olduklarının farkına varan ve bunun sonucunda kendilerini cezalandırma arzusu duyan bu ana karakterlerin teslimiyet ve düşkünlükle biten trajik sonunu ise geleneksel edebiyatın “iyi olanı ödüllendirme”, “kötü olanı cezalandırma” motifi ile ilişkilendirmek mümkündür.

Sonuç

Kaynak ve materyallerin incelenen eserlerin içinden elde edildiği ve iki eserin karşılaştırmalı edebiyat kriterlerince metne bağlı yöntemle incelendiği bu çalışmada ortak motifler ve kahraman özellikleri geleneksel edebiyat bağlamında değerlendirilmiştir. Karl ve Köroğlu adlı devlete karşı gelip dağları mesken tutmuş yiğitlik ve dürüstlükleriyle nam salan iki soylu eşkiya tipinin yansıtıldığı bu iki eser iyi-kötü çatışmasını ele alması ve iyi olanı ödüllendirip kötü olanı cezalandırması bakımından geleneksel edebiyat çizgisindedir. İyi-kötü çatışması “Haydutlar” eserinde iki kardeş olan Karl-Franz arasındaki, “Köroğlu” nda ise Köroğlu ve Bolu Beyi arasındaki çatışmada kişileşmektedir. Bunun yanı sıra Karl ve Köroğlu’ nda yenilmezlik, merhamet, dürüstlük ve fiziksel güzellik gibi geleneksel edebiyatın olumlu ana kahraman özelliklerine de rastlanırken, iki eserde birer karşı kahraman olarak karşımıza çıkan Franz ve Bolu Beyi duygudan yoksun, acımasız, adaletsiz davranan ve karakterlerinin de dış görünüşlerine yansıdığı birer kahraman portresi çizmektedir ve bu bağlamda geleneksel edebiyatın olumsuz kahraman tiplmesine uymaktadır.

İki eser motif bakımından değerlendirildiğinde ise ilk dikkati çeken iki ana kahramanın da yaşadıkları haksızlıklar sonucu etraflarına toplanan “yiğitlerle” dağa çıkmalarıdır. İlk başta Karl ve Köroğlu’ nun uğradıkları haksızlıklara tahammül etmesiyle kendini gösteren kader motifi daha sonra bu iki ana karakterin dağa çıkmasıyla birlikte geleneksel edebiyatta sıklıkla yer verilen başkaldırı motifine dönüşmüştür. Karl ve Köroğlu’nun başkaldırılarının temelinde yatan sebep ise yine geleneksel edebiyatta önemli bir yere sahip olan baba sevgisi motifidir. Babasının sevgisini yitirdiğini düşünen Karl’ ın haydutlar çetesine katılmasına benzer şekilde, Köroğlu da gözlerine mil çektirilen babasının intikamını almak için dağlara çıkar. İki eserde geleneksel edebiyata ilişkin bir başka motif olan iyi olanın ödüllendirilmesi, kötü olanın cezalandırılması söz konusudur. Halkın gözünde yiğit birer eşkiya olmalarına ve olumlu karakter davranışlarıyla soylu eşkiya olarak görülmelerine karşın intikam uğruna giriştikleri eylemlerde birer zalime dönüşen Karl ve Köroğlu için mutlu bir son söz konusu değildir. Karl yaptıklarından vicdan azabı duyarak adalete teslim olmaya karar vererek kendini cezalandırırken, Köroğlu tüfeğin kılıçla savaşmanın yerini aldığını görür ve içinde bulunduğu dünyaya yabancılaşır.

İntikam uğruna eşkiya olup dağlara çıkan, dünyaya adalet getirmeye çalışırken birer zalime dönüşen ve bütün bunların sonucunda trajik bir sona mahkûm edilen Karl ve Köroğlu’ nun mücadelesinin ele alındığı “Haydutlar” ve “Köroğlu” eserlerine yönelik gerçekleştirilen bu çalışmanın sonucunda, iki eserin farklı iki kültürün ve edebiyatın ürünü olmalarına karşın ortak geleneksel edebiyat unsurlarını barındırdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- AYTAÇ, G. (1997). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- BEST, O. F. (1982). *Handbuch literarischer Fachbegriffe*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.
- MORAN, B. (1981). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- MORAN, B. (1994). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZTÜRK, İ. (2003). *Köroğlu Destanı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- SCHILLER, F. (1958). *Haydutlar*. (Çev. Göknül, S.). İstanbul: Maarif Basımevi.
- SİLAH, M. (2005). *Endüstride Çalışma Psikolojisi (2)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- SIMMEL, G. (2009). *Modern Kültürde Çatışma*. (Çevirenler: Bora, T., Kalaycı N., Gen, E.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- WENZEL, S. (1993). *Das Motiv der feindlichen Brüder im Drama des Sturm und Drang*. Frankfurt am Main: Peter Lang.